

Marjan Deurloo, bijna afgestudeerd student fysische geografie aan de Rijksuniversiteit Utrecht, werkte de afgelopen maanden aan het inhoudelijk onderzoek 'rivieren, plassen en polder' ten behoeve van tentoonstelling 'natuur & recreatie' die in de grote zaal van het nieuwbouwpaviljoen zal komen. Haar stage is nu ten einde. Speciaal voor Straatgras schreef zij het onderstaande artikel over een vraag die ons en wellicht ook u bezig houdt.

Straatgras... Bij mij rees direct de vraag: "Is straatgras een menselijke uitvinding of zou het echt van nature voorkomen?" En wat bleek? De groene sprietjes die tussen de klinkers omhoog schieten, heten echt zo. En ze hebben een prachtige naam: *Poa annua*. Bij het filosoferen over de tentoonstelling die in 1994 moet verschijnen in het nieuwbouwpaviljoen stuiten we keer op keer op de vraag: "Wat is natuur?" Kun je *Poa annua* natuur noemen of is het slechts slecht onderhoud? Het blijkt dat iedereen daar anders

over denkt. De bioloog, de landschapsarchitect, de vormgever, de collectiebeheerder, de geograaf, maar ook de "Rotterdammer", allemaal hebben ze hun eigen visie over het fenomeen "natuur". Bijna nergens wordt er een definitie gegeven van "natuur". Bovendien zijn er ook zoveel verschillende begrippen in omloop die allemaal wat met elkaar te maken hebben, zoals natuur, milieu en landschap. Wat betekent het nu allemaal? Zeker als *natuur* museum is het belangrijk om daarover na te denken.

oorspronkelijk Europees denken

Eerst een korte geschiedenis. Wat de verhouding tussen mens en natuur betreft, is het oorspronkelijk Europees denken te vinden bij de filosofen van het oude Griekenland, Rome en de christelijke kerk. De mens staat boven de natuur. De bijbel zegt:

"Weest vruchtbaar en wordt talrijk; vervult de aarde en onderwerpt haar, heerst over de vissen der zee en over het gevogelte des hemels en over al het gedierte, dat op de aarde kruipt."

In de middeleeuwen is deze antropocentrische visie nog religieus van aard. Daarna wordt de gedachte steeds agressiever. De natuur moet niet in ruwe staat gelaten, maar beheerd, beheerst en veroverd worden. Francis Bacon hierover:

"De mens kan, als we naar doelloorzaken kijken, worden beschouwd als het centrum van de wereld, in zoverre dat indien de mens werd weggenomen van de wereld, de rest geheel verloren zou schijnen, zonder enig plan of doel."

jagers-verzamelaarsgroepen

De ecocentrische visie van jagers-verzamelaarsgroepen staat hier lijnrecht tegenover. In een brief aan de president van de Verenigde Staten schrijft Chief Seattle van de Squamish-indianen in 1854:

"Wat is de mens zonder beesten? Als alle beesten verdwenen waren, zouden de mensen sterven van geestelijke eenzaamheid, want wat de beesten overkomt, over komt ook de mens (...). Leer uw kinderen wat wij onze kinderen hebben geleerd: dat de aarde hun moeder is. Wat met de aarde gebeurt, gebeurt met de zonen van de aarde. Als de mensen op de grond spuwen, spuwen ze op zichzelf. De aarde behoort niet toe aan de mens, de mens behoort de aarde toe. De mens heeft niet het levensweb geweven, hij is niet meer dan een draad ervan. Wat hij het web aandoet, doet hij zichzelf aan."

economie en ecologie

In de 19e en 20e eeuw wordt de klassieke economie belangrijk. Produceren!! Deze gedachte gaat voorbij aan het feit dat hulpbronnen eindig zijn. Men hoeft geen rekening te houden met het nageslacht; het eigenbelang staat voorop.

Als tegenreactie komt in de tweede helft van de 19e eeuw de gedachte op dat natuur beschermd moet worden. Men verlangt terug naar de "magtige oorspronkelijke" *romantische* natuur. Eén van de pioniers uit die tijd was de bioloog F.W. van Eeden (de vader van de schrijver Frederik van Eeden). Onderwijzers als Thijssen en Heimans schreven talloze biologische boekjes en artikelen voor het grote publiek. In 1896 richtten ze het blad "De Levende Natuur" op. In 1905 wordt op hun aandringen de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten opgericht als Amsterdam dreigt haar huisvuil in het Naardermeer te gaan storten. Dit is het begin van de natuurbeschermingsbeweging die tot heden voortduurt. Alleen zijn de ideeën over natuurbehoud wat veranderd in de laatste jaren.

bezoekers

Tijdens een door Lianne van Diemen in het museum gehouden publieksonderzoek is de vraag "Wat verstaat u onder natuur?" gesteld. De meeste bezoekers antwoordden: "Alles wat groeit, bloeit (en ons boeit)" en dingen als "dieren, planten, vogels, groen, tuin, bos". Enkele voorbeelden van opmerkelijke antwoorden zijn:

- frisse lucht;
- jezelf;
- alles behalve cultuur;
- alles wat je omringt;
- voortbestaan van leven, de omega van het bestaan;
- omgeving waar mensen ook een plaats in kunnen hebben en waarin ze niet de hoofdrol spelen;

visies

De verschillende visies die ik tegenkwam, heb ik als volgt geïnventariseerd:

1. Natuur is al het "groen".

Dus zowel de wei, de boom, de rivier met zijn vissen, als de hond en de duif en zijn poep in de stad. Kortom: natuur is alles wat leeft.

2. Natuur is "alles".

Dus niet alleen het biotische (levende) maar ook het abiotische (niet-levende) deel. Het abiotische aspect omvat bodem, lucht, water en alle processen die hierin een rol spelen. In dit geval omvat natuur zoveel dat er een aantal wetenschappen voor nodig is om haar te bestuderen, zoals biologie, geologie, chemie, natuurkunde, mechanica, meteorologie, geografie, etc.

3. Natuur is dat wat vanzelf ontstaat *buiten de mens om*.

Vanuit deze visie gezien, bestaat er geen natuur meer in Nederland. Alles in Nederland is door de mens beïnvloed; het is een cultuurlandschap. Natuur is het landschap dat hier oorspronkelijk voorkwam, voordat de mens eraan ging zitten. Je kunt ook wel spreken van "oernatuur". Er is wel een gradatie te vinden in dit standpunt. Een kantoor is hét

voorbeeld van onnatuur. In de reeks woonhuis, straat, tuin, akkerland, grasland, heide, duinen, woud, oceaan is er sprake van een afnemende invloed van de mens en daarmee een steeds hoger natuurgehalte.

4. Natuur is datgene wat volgt op menselijk handelen.

De mens probeert deze natuur te beheren in "natuurgebieden". Men vindt dat er veel meer van die gebieden moeten komen. Er zijn nog genoeg potentiële natuurlijke kwaliteiten aanwezig in Nederland. Deze visie heeft twee kanten:

A. Men probeert de ecosystemen die door de mens gemaakt zijn (agrarisch cultuurlandschap van de 19e eeuw) te behouden, zoals bijv. een heideveld, een griend of de bloemrijke hooilanden. Dit wordt natuurbehoud genoemd.

B. Men probeert de van nature voorkomende ecosystemen terug te krijgen, zodat een natuur ontstaat die duurzaam kan voortbestaan, zonder al teveel ingrijpen van de mens. Men noemt dit ook wel natuurontwikkeling. Visies 1 en 2 hebben als uitgangspunt materie (biotisch of abiotisch), visies 3 en 4 de invloed van de mens. Door dit verschil, kan visie 1 of 2 ook gecombineerd met 3 of 4 voorkomen.

breed draagvlak

Maar wat is nu natuur? Wel, ik moet zeggen: ik weet het niet. Ik denk dat geen één omschrijving de enig juiste is. Iedereen beleeft natuur op zijn eigen manier, wat natuurlijk zijn of haar goed recht is. Het is zelfs niet verstandig één definitie uit te kiezen en je daaraan vast te houden. Een variatie in denkbeelden is onmisbaar om een breed draagvlak voor de natuurbescherming te hebben en te houden. Het is belangrijk dat wij ons als Natuurmuseum realiseren dat er zoveel verschillende denkwijzen bestaan en daar rekening mee houden in het plannen en uitvoeren van het beleid.

geraadpleegde literatuur

Hettinga G., 1987. *Kind en Natuur*.

Ministerie van LNV, 1990. *Natuurbeleidsplan*.

Ponting C., 1991. *Een groene geschiedenis van de wereld*.

Schroevers, P.J., 1990. *Veranderend natuurbegrip in de ecologie*. *Filosofie & praktijk* 11-1.

Windt, H.J. van der, F.W.M. Vera et al, 1992 *Natuur wat doen wij ermee?* Cahiers Bio-Wetenschappen en Maatschappij

Marjan Deurloo

Is dit natuur? (archieffoto)